

Közösségi oldalak

A közösségi oldalak jelentősége az antropológiában

A digitális antropológia művelése során két fogalom kerül egymás mellé. Az *antropológia* hagyományosan inkább a kisméretű közösségek szokásainak és hagyományainak tanulmányozásával, mintsem a modernitás legújabb fejleményeinek kutatásával társított tudományterület. A másik a *digitális* jelző, ami ezzel szemben mintha maga is fokozná a társadalmi változások sebességét, s a gyors átalakulás tökéletes példája. A közösségi oldalak¹ a digitális médiumok legújabb és legjelentősebb fejleményei, nem meglepő, ha sajátosságaik révén a legrovidebb idő alatt váltak a globális infrastruktúra részeivé. Az első, tömegeket mozgósító közösségi oldal valószínűleg a 2005-ben megjelent koreai Cyworld volt, de a legismertebb a Facebook felemelkedése, ami a Harvard Egyetem diákjait összekapcsoló eszközből hat év alatt félmilliárd felhasználóval rendelkező oldallá vált. A Facebook-felhasználók köre jelenleg olyan országokban növekszik, mint Indonézia és Törökország, és már elsősorban az idősebbek körében terjeszkedik.

A közösségi oldalak fejlődésének gyorsasága nehezen egyeztethető össze az antropológia hagyományával, tartalmát tekintve a kettő mégis közelebbi kapcsolatban lehet. A *társadalmi hálózatok* (*social networks*) fogalma önmagában is sokkal inkább az antropológiai, mint mondjuk a pszichológiai megközelítés részét képezi. Az antropológusok nem az egyént vizsgálják önmagában, hanem – ahogy azt a rokonsági tanulmányokban is láthatjuk – az egyénre a kapcsolatok csomópontjaként tekintenek; legyen szó a fiútestvér fiáról vagy a lánytestvér

Forrás: Social Networking Sites. In *Digital Anthropology*. Heather A. Horst és Daniel Miller (szerk.). Oxford: Berg Publishers, 146-161. Copyright © 2012 by the Berg Publishers. Hungarian translation © *Replika*. A fordítást az eredetivel egybevetette és lektorálta: Mester Tibor, a szöveget gondozta: Lajos Veronika.

1 A szerk. megjegyzése: a Social Networking Sites (SNS) kifejezésnek nincs bevett magyar fordítása, a közösségi oldal/hálózat/média kifejezések egyaránt használatosak. A terminust az egyszerűség kedvéért közösségi oldalként használtuk a szövegben, ahol az eredetiben SNS szerepelt.

férjéről, a rokoni kapcsolatok tulajdonképpen maguk is társadalmi hálózatok. Az antropológiával szemben a szociológiát főként az iparosodás, a kapitalizmus és a városi életmód elterjedésének következményeként értelmezett változás, a kapcsolati hálózatok jelentőségének csökkenése foglalkoztatta. A mai napig számos nagy hatású szociológiai munka tárgyalja ezt a folyamatot – Putman (2001) *Egyedül tekézni*, Sennett (1998 [1977]) *A közéleti ember bukása*, Giddens, Beck és Bauman munkái –, rajta maradv a domináns értelmezői pályán. Minden ilyen munka ugyanarra a feltevésre épít: a társadalmi hálózatok szorosra szőtt régebbi formáit, melyeket a köznyelv a *közösség* vagy *szomszédság* szavakkal ír le, egyre gyakrabban váltja fel az individualizmus.

Mindezek mellett a szociológián belül egyre nagyobb a visszhangja az individuumokat a hálózatok résztvevőiként meghatározó elgondolásoknak. A társadalmi hálózatok elméletével kapcsolatos nézetek szorosan összefüggnek Castells, Granovetter és Wellman társadalomra vonatkozó elméleteivel (Latour nevét azért nem említem, mert nála a hálózatfogalom használata elsősorban a nem emberi ágensek bevonására szolgál). Castells drámai állításokat fogalmazott meg az internet jelentőségének növekedésével kapcsolatban: „Társadalmaink egyre inkább a Hálózat és az Én bipoláris szembenállása köré szerveződnek” (Castells 2005: 36). Castells három kötetben (2005, 2006, 2007 [1996, 1997, 1998/2000]) mutatja be az általa hálózati társadalomnak nevezett szerveződési formát, a fő hangsúlyt azokra a feltételezett kapcsolatokra helyezve, melyek az új információs technológiák és a politikai gazdaságtan, a kormányzás, a hatalom és a globalizáció új formái között található. A posztmodern divat utáni tudományos diskurzusok részeként a hálózatelméletek a modern élet fragmentáltságának fokozódását és az individualizmus további térnyerését hirdették.

Az elméletalkotók közül Barry Wellman tette a legtöbbet azért, hogy a társas élet online és offline formái között meghagyja a párbeszéd lehetőségét (Boase és Wellman 2006). Érvelése szerint az olyan helyhez kötött hálózatokat, mint a szomszédság és a közösség, bizonyos mértékig kiválthatják az internetalapú közösségi szerveződések. A kutatási eredmények arra utalnak, hogy az online szerveződések elősegíthetik az offline társas élet bizonyos fokú megújulását az új településrészekben (Hampton és Wellman 2003). Megerősítik ezt Granovetter (1988 [1973]) korábbi megfigyelései is, miszerint a közvetlen, erős kapcsolatok mellett a gyenge, távolabbi csoportokat összekötő kapcsolatoknak is nagyon jelentős szerepe lehet az emberek életében. Utóbbi megállapítás az internetes közösségek szempontjából érdekes, hiszen az ezekben kialakuló kötődések gyakran részlegesek és átmenetiek.

Ezeknek a kutatásoknak az antropológiai bírálata során Postill (2008, lásd még Woolgar 2002) a közösség és a szomszédság bevett meghatározásainak alkalmazásával kapcsolatban óvatosságra int, de rámutat arra is, hogy az új szociológiai aldiszciplínaként létrejövő *társadalmi kapcsolathálózat* elemzésében megfigyelhető a hálózatfogalom egyre gyakoribb fetiszizálása is. Ehelyett egy árnyaltabb és jobban kontextualizált etnográfiai megközelítésnek megfelelően előtérbe helyezi a társas élet azon területeinek sokaságát, melyekben az emberek összekapcsolódnak egymással (lásd még Postill 2012); ilyenek azok a rövid idejű, aktivista jellegű politikai szerveződések, melyek Postill malajziai külvárosban végzett terepmunkájában kerültek felszínre. Ehhez a felfogáshoz illeszkedik Slaterral közösen jegyzett monográfiánk is (2000), melyben Castells bírálata mellett azt is hangsúlyozzuk, hogy az internetalapú hálózatok túlságosan is szétszórtak és részlegesek ahhoz, hogy a társas élet hagyományos megnyilvánulásaival egyenértékűként kezelhessük őket.

Jelen szöveg alapfeltevése, hogy a közösségi oldalak nem kapcsolódnak Castells és Wellman hálózatokról szóló szociológiai munkájához, sem annak Postill által vagy az általunk megfogalmazott kritikájához. Kiderült ugyanis, hogy a közösségi oldalak közelebb állnak a társas viszonyok antropológiai tanulmányozásának régebbi – például a rokonsági rendszerek kapcsán megfigyelhető – gyakorlatához. A Postill, jómagam és Slater által tárgyalt kritikus felvetések arra a felismerésre épültek, hogy az internetes társas hálózatok specializáltak, részlegesek, és egyedi érdeklődések mentén szerveződnek. Ezzel szemben a közösségi oldalak számos fontos szempontból épp a korai internetes közösségek ellentétét képezik. A Facebookon az egyenrangú baráti kapcsolatok mellé a családi, rokoni kapcsolatokon alapuló hálózatok is társulnak, néhány esetben tanúi lehetünk az otthon és a munka szférája közötti megkülönböztetés feloldódásának is (Broadbent 2011); a korábban egymástól független hálózatok egy térbe kerültek. A közösségi oldalak megkérdőjelezik a szociológiát az antropológiától elválasztó alapfeltevést is: az antropológiai kutatások alapjául szolgáló, egymást átfedő társas viszonyok elkerülhetetlen hanyatlásuk mellett közelítenek a szociológia számára központi jelentőségű, egymástól elkülönített hálózatokhoz.

Hasonló probléma merül fel a Castells és Wellman által képviselt, hálózati individualizmusra vonatkozó elmélettel kapcsolatban. A bevándorlók szokásairól írt második esettanulmányom érvelését megelőlegezve McKay (2011) egyik új keletű cikkét szeretném idézni, melyben a fent említett elgondolás hiányosságait demonstrálja. McKay több éve dolgozik együtt a Fülöp-szigetek északi részén élő emberekkel és a világban szétszóródva vándorló családjaikkal. Megjegyzi, hogy azok, akik a Fülöp-szigeteken maradnak, a közösségi oldalon gyakran egymás mellé helyezik saját bemutatkozásukat, a rokonságról készült képeket, illetve a szélesebb család múltját megidéző fekete-fehér fotográfiákat. Emellett felhasználják a város régi épületeinek fotóit és egyéb, a Fülöp-szigetek régmúltját bemutató gyűjteményekből származó ikonikus felvételeket. Felismerték, hogy amikor egy családtag a diaszpórából meglátogatja az oldalukat, akkor nem csak az autonóm egyént, hanem a kiterjesztett ősi családon és lakóhelyen belüli kapcsolódási csomópontot kell bemutatniuk neki. McKay Strathern (1996) elgondolásait és a személyiség melanéziai koncepcióját felhasználó elmélete szerint az énnel ezek a kiterjesztései teljesen eltérő koncepciókra vezethetők vissza, mint a Wellman által feltételezett individualizmus.

Ebből a tapasztalattól kiindulva megfogalmazhatunk általánosabb igényű állításokat is. A közösségi oldalak vizsgálata során nem csak arra koncentrálhatunk, hogy azok milyen új jelenségek előfutárai, vagy mivel magyarázható globális elterjedésük gyorsasága. Lehetséges, hogy a közösségi oldalak azért válhattak olyan gyorsan bizonyos helyeken – így Indonéziában és Törökországban – elfogadottá, mert képesek orvosolni más új technológiák elszigetelő és individualizáló hatását, és lehetővé teszik az emberek számára, hogy olyan elmélyült és szövevényes társadalmi kapcsolatformákhoz térjenek vissza, melyekről úgy hitték, már elvesztek. A közösségi oldalak rendkívüli képessége abban áll, hogy a világot a társas élet olyan formáihoz vezetik vissza, melyek tradicionálisan az antropológia érdeklődési körébe tartoznak, és mint ilyenek, rendkívül fontosak a kortárs antropológia és a tudományág jövőjének szempontjából. Amint ennek a kötetnek, vagyis a *Digital Anthropology* [Digitális antropológia] (Horst és Miller 2012) című munkának a bevezetőjében is felmerült, a legtöbbet abból tanulhatunk, ahogy ezek a technológiák normatívvá válnak.

Közösségi oldalakon folytatott kutatások

A közösségi oldalakkal való szisztematikusabb foglalkozásra tett első kísérlet valószínűleg danah boyd nevéhez fűződik, és részben korábbi szakdolgozatára épül, amiben a Friendster platformjával foglalkozott. A közösségi oldalak történetéről és hatásköréről szóló vizsgálatai (boyd és Ellison 2007) mostanra még jelentősebbé váltak, hiszen a zsunaliszta feldolgozások (köztük a nagy hatású *A közösségi háló* című film) leegyszerűsítették a történetet, mintha az egyenes pályán és elkerülhetetlenül vezetett volna el a jelenleg domináns Facebookhoz, melynek alapját Mark Zuckerberg különleges személyisége és egyéni víziója szolgáltatta. Ezzel ellentétben boyd rámutat arra, hogy a Facebook a többi közösségi oldal mellett emelkedett fel, a későbbiekben kibontakozó fejlődés többnyire inkább a véletlen műve, mintsem szándékos tervezés eredménye. A közösségi oldalak képesek voltak gyorsan eltávolodni eredetileg tervezett alapjaiktól és megtervezett funkcióiktól. Egy észak-amerikai szolgáltatás, az Orkut Brazília elsődleges közösségi oldalaként is végezheti, a Friendsterhez hasonló társkereső oldalak is átalakulhatnak tőlük távol álló műfajokká, ahogy arra a délkelet-ázsiai közösségi oldalak használata is példaként szolgál. Kezdetben a közösségi oldalakon belüli változások rendkívül gyorsan mentek végbe, amit legjobban a MySpace felemelkedése és hanyatlása szemléltet; ennek hatása is kevésbé érintette a társadalmat, leszámítva a zenei produktumok tömeges terjesztésében megfigyelhető újdonságokat. A Cyworld viszont már 2005-ben majdnem mindenütt jelen volt a dél-koreai fiatalok életében, és azóta is domináns maradt. A Facebook diadala tehát nem valamilyen különösen kiemelkedő funkciójában keresendő, hanem az emberekben lévő ellenállhatatlan vágyban, hogy ugyanazon a helyszínen legyenek jelen egyszerre: ehhez társult a terjedéssel növekvő versenyelőnye. Jól érzékelhető az a folyamat, ahogy az amerikai egyetemek hallgatói a harvardi gyökerekkel rendelkező Facebookot kezdték a versengő szolgáltatások közül preferálni. Megfigyeléseim szerint a Facebook ehhez hasonlóan, presztízse miatt váltotta le a Friendstert a Fülöp-szigeteken 2009 és 2010 során, mivel a legfontosabb manilai egyetemek korán használni kezdték a Facebookot.

Az új keletű kulturális antropológiai munkákban inkább általános értelemben foglalkoznak a közösségi oldalakkal; boyd, Heather Horst és Mimi Ito közös kutatásai (Ito et al. 2010) például a közösségi oldalaknak a tinédzserek baráti köreinek szerveződésében betöltött szerepét vizsgálják az Egyesült Államokban, Gershon (2010) pedig a Facebooknak a partneri kapcsolatok felbomlásában játszott jelentőségét tanulmányozta amerikai diákok körében. Ezek és a hasonló kutatások vezetnek el a közösségi oldalak társadalmi hatására vonatkozó, minden mást elhomályosító kérdésnek ahhoz a napirendi pontjához, amit boyd (2008) egyik írásának a címében is megjósolt: „Magánéleti Facebook-katasztrófa” (*Facebook’s Privacy Trainwreck*). Érvelése szerint a Facebook mögött meghúzódó ideológiai megfontolások, melyek a teljes nyitottságot alapértelmezettnek tételezték fel, olyan mértékben kiszolgáltatták a felhasználókat a nyilvánosságnak, ami nem volt az eredeti elképzelések része, emellett problematikus következményekkel járhatott volna (különösen a gyerekek számára, lásd Livingstone 2008, 2009). Olyan kérdések merültek fel, mint hogy fenyegeti-e a Facebook az egyén személyes kapcsolatait azáltal, hogy megmutatja, kikkel tölti együtt a szabadidejét, vagy egy másik helyzetben, megtörténhet-e, hogy a munkáltatók elutasítják az állásra jelentkezőt, mert a Facebook-oldalán látták, hogy az illető, az egy partiban nem megfelelően viselkedett. A végső fenyegetés, hogy a gyerekek szexuális ragadozók áldozataivá válhatnak. Az antropológusok már korábban jelezték, hogy a közösségi oldalakon nem lelhető fel a

nyilvános és privát szféra hagyományos szembeállítására (boyd 2007; Gershon 2010). Az olyan közösségi oldalak, mint a Facebook, inkább az egyén magánszférájának teljességét tükrözik: az egyén minden egyes barátával és hozzátartozóval a korábban megszokott kétosztatú felosztással szemben egyazon térben kezeli a kapcsolatait. Ez alapvetően más, mintha mindig a szélesebb nyilvánossághoz szólna, bár épp a magán és nyilvános összemosódása segíthette elő a Twitter inkább zsurnaliszta stílusának kialakulását.

A magánélet kérdéseivel, a személyes és intim szféra kiszolgáltatottságával foglalkozó antropológusok munkáitól egyenes út vezet ahhoz, hogy a kiszolgáltatottság és a magánélet problémája politikai közegben is felvetődjön.

Két nemrégiben megjelent közösségi oldalakról szóló fontos könyv szembeállítására egyértelműen szemlélteti ezt a problémát. *A Facebook-jelenség* (Kirkpatrick 2011 [2010]) című könyv egy történettel indul, melyből megtudjuk, hogyan válik Kolumbiában egy Facebook-oldal egy olyan populáris mozgalom katalizátorává, amely 10 millió embert képes az utcára vinni, és sikeresen fékezi meg a Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (vagyis a Kolumbia Forradalmi Fegyveres Erők) gerillammozgalom tevékenysége nyomán létrejött erőszakhullámot és emberrablás-sorozatot.

Ezzel ellentétben Morozov *The Net Delusion* [A hálózat téveszméje, 2010] című munkájában azt hangsúlyozza, hogy a Twitter és a Facebook támogató szerepe az iráni Zöld Mozgalom tüntetéseinek létrejöttében meglehetősen eltúlzott. Sokkal több bizonyítékot talál arra vonatkozóan, hogy ezek a médiafelületek olyan dokumentumok hordozói, melyeket az elnyomó rezsimok felhasználhatnak az eltérő vélemények felkutatásához és visszaszorításához (lásd Postill 2012). A közösségi oldalak fejlődő országokban betöltött szerepére vonatkozó antropológiai kutatásokban egy másik szempont is felmerült: ezek az oldalak számos esetben eszközül szolgáltak a segítségnyújtás megszervezésében, kezdve a Fülöp-szigeteki tájfunoktól a haiti földrengésekig. Bár itt is megfogalmazhatók hasonló kérdések, nem rendelkezünk azokkal az etnográfiai bizonyítékokkal, melyek alapján a hasonló kijelentéseket és következtetéseket érdemben értékelni tudnánk.

Első esettanulmány: közösségi oldalak összehasonlító antropológiája

Arra számíthatnánk, hogy a közösségi oldalak tanulmányozásához az antropológia leginkább a kulturális relativizmus személetével járulhat hozzá, abból kiindulva, hogy a különböző régiók a lokalizációs folyamatokon keresztül fokozatosan módosítják ezen oldalak működését annak érdekében, hogy az a régió kulturális vonatkozásaihoz specifikussá váljon. Egy ehhez hasonló, bár nem közvetlenül a közösségi oldalakhoz kapcsolódó klasszikus érvelést vázolt fel Humphrey (2009) az orosz chatszobákról szóló tanulmányában. Kijelenti, hogy sok felhasználó tekint az avatárjára és az online jelenlétének más aspektusaira különösen az oroszokra jellemző módon. Ahogyan az egyik adatközlője megfogalmazta: „[A]z avatárt nem arra tervezték, hogy bemutassa az ember arcát. Az ember belső állapotát kellene kifejeznie, a lelkét, vagy mondhatnánk úgy is, hogy a lelkiállapotát” (Humphrey 2009: 40-41). Az orosz irodalomból ismert analógia szerint a hétköznapi élet során az ember elfojtja igazi, belső lényét, amely az ember lelke mélyén van, és amely egyszerre mély és expresszív. Megfigyelve ezeket az avatárokat, elmondható, hogy valahogy közelebb állnak a belső lényhez, képesek az erőteljes emóciók közvetlenebb kifejezésére, ami azt sugallja, hogy az on-

line aktivitás megegyezik azzal, amit az orosz létmód kvintesszenciájaként tartottak számon (a Facebooknak az igazság könyveként való felfogásához lásd Miller 2011: 40–52).

Amint már megjegyeztük, bár a jelenlegi figyelem elsősorban a Facebookra irányul, az első jelentős közösségi oldal a Cyworld volt, amely 2005 óta folyamatosan és mindenütt jelen van a dél-koreai fiatalok életében. Hjorth tanulmányai (2009, 2010) és más írások (például Qiu 2009) azt sugallják, hogy a Cyworld és más kelet-ázsiai közösségi oldalak jellemzői viszsztatükrözik a térség háttérében meghúzódó kulturális prioritásokat. A Cyworldben például a barátaink és az ismerőseink közelebbi és távolabbi körökbe sorolhatók be. Úgy tűnik, hogy a koreai rokonságon belül meghatározott koncentrikus körök ugyanezen az elképzelésen alapulnak. A kelet-ázsiai oldalak is egyre inkább használják a „cukiság” műfaját, ami úgy értelmezhető, mint az új technológiák alapvető hidegségét ismerős melegséggel szelídítő törekvés. A kínai QQ-hoz hasonló közösségi oldalakon az avatár fejlesztésének lehetőségeire jóval nagyobb figyelmet fordítanak, nem azonosítják azt a felhasználó pusztá ábrázolásával, és szorosabban integrálják ebbe a folyamatba a különböző játékokat. Sokkal több pénzt költenek ezeknek az oldalaknak a „belső dekorációjára”, amivel arra engednek következtetni, hogy ezek az elemek egyértelműen a térségre jellemző sajátosságokkal rendelkeznek.

Miután az antropológiai relativizmus segítségével a regionális különbségeket meghatároztuk, nekiláthatunk a közösségi oldalak összehasonlító elemzésének. Ezt a lehetőséget példázza Stefana Broadbent munkája (2011, 2012), melyben a figyelem fogalmát alkalmazta. A szinkrón kommunikációs formák, mint az azonnali üzenetküldés vagy a telefonhívás, elvárják a másik fél halogatás nélküli reagálását, és ez felveti a hatalom és az irányítás problémáját. Ezzel ellentétben a Facebook egyike azoknak a csatornáknak, melyek a legkevésbé igénylik a bevonódást és az azonnali figyelmet. Mivel a posztolás félig-meddig nyilvános tevékenységnek tekinthető – azaz nem csak egyetlen ember a címzettje –, nem várja el vagy nem követeli meg bármely más fél teljes figyelmét. Broadbent érveinek jelentősége sokkal jobban érthető Facebook- és Cyworld-hálózatok általa elvégzett összehasonlításán keresztül. Ha a Cyworldben valaki a Cyilchonok körébe tartozik, akkor az egy olyan nagyon szoros kapcsolat feltételez, amire az azonnali válaszadás kötelezettsége és kölcsönössége vonatkozik. A legtöbb embernek hűsznál kevesebb Cy-ilchonja van. A Cyworld jellemzője a figyelem iránti igény és az intenzív társadalmi kapcsolatok teherként való megjelenése. Ezek a tulajdonságok olyan médiumokra emlékeztetnek, mint az e-mail és az azonnali üzenetküldés, melyek használata akkor is jobban kapcsolódik a munkához, amikor a szabadidős tevékenységekkel összefüggő kommunikációra használják őket. Ez pedig egyértelműen eltér a Facebook használatától.

Az összehasonlító tanulmányok e része a régiók közötti, különösen a helyben domináns közösségi oldalak használatában megjelenő különbségek megfigyelésén alapul. Az ilyen összevetéseket azonban lassanként teljesen lehetetlenné teszi a Facebook felemelkedése, s ennek nyomán ellehetetlenülnek az alternatívát jelentő közösségi oldalak. Amint a Facebook globálisan mindenütt dominánssá válik, csak úgy tudjuk fenntartani az összehasonlításban rejlő lehetőségeket, hogy a Facebook használatának regionális különbségeire koncentrálunk. Ennek megfelelően továbbra is foglalkozhatunk Broadbent a figyelem fenntartására vonatkozó észrevételeivel, miszerint a Fülöp-szigeteken sokkal érzékelhetőbb társadalmi nyomást jelent, hogy a barátok posztjaira reagálnunk kell, mint az Egyesült Királyságban.

Ugyanakkor számot kell vetnünk a helyi különbségekre vonatkozó állításokban található veszélyekkel is. Számos kommentátor állítja, hogy a Facebook a kortárs amerikai gazdaságpolitika neoliberalizmusát sugározza ki, illetve azt tükrözi vissza. A Happy Farm, a leg-

népszerűbb kínai közösségi platformon futó játék abban tér el facebookos megfelelőjétől, a Farmville-től, hogy az előbbinek szerves eleme a termények ellopása. Egyes értelmezések szerint a lopás lehetőségének megjelenése a játékban Kínának a kapitalizmussal kapcsolatban érzett ambivalens érzéseit reprezentálja. Ugyanakkor éppilyen megalapozottan állíthatjuk azt is, hogy Kína ma már sokkal kevésbé mutat ambivalens érzelmeket a kapitalizmussal szemben, mint a legtöbb más régió. Az összehasonlító elemzésekben megfogalmazott és a regionális jelleggel kapcsolatos kijelentéseknek a használat szélesebb kontextusaiban végzett hosszú távú elemzésen kell alapulniuk, mintsem olyan sekélyes kijelentéseken, mint az, hogy egy-egy közösségi oldalnak meg kell testesítenie az őt körbe vevő társadalmi környezet teljes politikai gazdaságtanát.

Az internet szerepét a trinidadai mindennapokban vizsgáló munkánkban (Miller és Salter 2000) a dialektikus analízis szélesebb körű alkalmazása mellett érveltünk. Abban az időben a legtöbb hasonló vizsgálat a globalizáció és a lokalizáció folyamatainak dokumentálását tekintette alapvető feladatának. Így beszámolhattunk arról, mi történik az internettel, ha a trinidadiak azt birtokba veszik. Azt állítottuk, hogy olyan, mint *internet*, önmagában egyszerűen nem létezik. Az internet az, aminek segítségével az emberek képesek online kapcsolatba kerülni egymással adott helyen. Nem szabad kitüntetettnek tekinteni az *internet* angliai vagy észak-amerikai használatát, hiszen bármely más hely példáján ugyanúgy megvizsgálható. A szóban forgó régió esetében is csak azt tudjuk dokumentálni, hogy a trinidadiak internethasználata alapján mi is az internet, illetve mivé is váltak a trinidadiak az internetnek köszönhetően. Hasonló következtetésre jutunk abból, ahogy a trinidadiak a Facebookról beszélnek. Meglehetősen gyakran *Fasbook* vagy a *Macobook* elnevezésekkel illetik az oldalt. A trinidadai dialektusban *fas*nak lenni annyit tesz, hogy az elfogadott etikett előírásaihoz képest jóval gyorsabban próbálunk megismerni egy másik embert. *Macó*nak lenni pedig azt jelenti, hogy túl hangosak vagyunk, és folyamatosan beleütjük az orrunkat más emberek privát ügyeibe. Mivel mindkét terminológiát főleg a trinidadai viselkedés jellegzetességének tekintik, úgy tűnik, természetes kapcsolat van a Facebook infrastruktúrája iránti vonzalom és a trinidadiak kulturális hajlama (*inclination*) között. Trinidad egyik vezető történésze mesélte nekem, hogy amikor az 1950-es évek végén a karib-szigeteki államok fontolóra vették, hogy egységes politikai entitásba csoportosuljanak, elvetették azt az ötletet, hogy Port of Spain, a trinidadai főváros legyen az új föderáció központja, mert félték, hogy a trinidadiak pletykássága és szóbeszéd iránti vonzalma romboló hatással lenne az új föderációra. Tehát az az elképzelés, hogy a trinidadiak természetüknél fogva *fas* és *maco*, nem újdonság.

Ahogy egy korábbi munkámban (Miller 1992) megállapítottam, talán a *bacchanal* köznyelvi kifejezés adja vissza leginkább, mi az emberek szerint a trinidadiság, s ez az Egyesült Államokból importált *Nyughatatlan fiatalok* című szappanopera példáján különösen jól látható. A *bacchanal* Trinidadban a nemiség központi szerepére utal annak az igazságnak a kinyilvánításában, ami az ember tulajdonképpeni természetét mutatja be, és azt, hogy az ember akarata ellenére is azt fogja tenni, ami természetéből adódóan elkerülhetetlen. A társadalmi nem létrehozásában is megfigyelhető a biológiai nem (*sex*) és a munkaképesség közötti cserekapcsolat. A nők például szkeptikusak a házasság hivatalos intézményével szemben, mivel ennek keretében a férjek sokkal inkább természetesnek tekintik a szexuális kapcsolat meglétét, mintsem olyasvalaminek, ami attól tehető függővé, hogy a férfiak továbbra is a nagycsalád érdekében dolgoznak-e (Miller 1994: 168–201). Minden ehhez kapcsolódó

elképzelés az évente megrendezett, a *bacchanal* értékeit ünneplő karneváli vigasságon fejlődik ki a legvilágosabban.

Ezekben a tanulmányokban a trinidadai élet alapvető értékeit próbáltam azonosítani, melyek gyakran szembekerültek a tisztességre vonatkozó és a pünkösdista egyház által terjesztett elgondolásokkal. A *Tales from Facebook* [Mesék a Facebookból (Miller 2011)] című könyvemben részletesen megvizsgáltam, hogy a Facebook milyen mértékben fejezi ki az alapvető „trini” értékeket. A könyvben számos példán megmutatom, miért érezhető úgy, mintha a Facebook a trinidadai értékekre lenne kitalálva, annak ellenére, hogy a Harvard Egyetemről származik. Például az, hogy a Facebook taggelési megoldása lehetővé tette a nyilvános helyeken felbukkanó emberek megjelölését a fényképeken, a rossz társaságba került emberek lelepleződéséhez vezetett, ez pedig az egyik legfontosabb forrása a *bacchanal* előretörésének a jelenkori Trinidadon.

A *Tales from Facebook*ban szereplő első portrék a Facebook miatt felbomló házassághoz kapcsolódnak. A szakítás okát nem abban kell keresni, hogy a férj hogyan gondolkodik a Facebookot használó emberek dolgairól, hanem abban, hogy mi az, amit a feleség nem tud megtenni. Nem tud másként viselkedni, mint egy tipikus *maco*, az orrát mindenbe beleütő trini; folyamatosan a férjével kapcsolatban levő nők privát profiljait nézegeti. Kevésbé világos, hogy vajon az ilyen esetekre hatással van-e az a tény, hogy a „barátkozni” (*to friend*) ige már korábban használatos volt Trinidadban, és hagyományos értelemben azt jelentette, hogy „szexuális kapcsolatba kerülni valakivel”. Amikor valaki, legyen a neve Vishala, azt mondja, hogy a másik ember igaz valója nagyobb valószínűséggel ismerhető meg Facebook-profiljáról, mint ha szemtől szemben találkoznánk vele, akkor ezzel egy másik nagyon fontos trinidadai elképzelésre utal: eszerint az igazság és hitelesség a fizikai megjelenésben mutatkozik meg, ellentétben az egyén mélyén megbúvó megtévesztéssel. Ehhez hasonló az az eszmefuttatás, amit Burton, az üzletember ad elő arról, hogy a Facebook megértéséhez először azt kell felismernünk, hogy az emberek maguk is tulajdonképpen közösségi oldalak. Ez szerinte abban érhető tetten, ahogy egy trini a maga sajátos gyakorlatain keresztül kapcsolódik be az üzleti tevékenységekbe, ellentétben azzal, amit ő külföldön megtapasztalt. Még a pünkösdista és apostoli egyházak trinidadai változata is képes kialakítani azokat a módokat, melyekkel sajátos értékeiket és eszméiket fejezhetik ki a Facebookon keresztül. Valójában a Facebook használatának teljes élményét, ahogyan azt a trinidadiak mint a társas élet egyik sajátos módját értelmezik, a *'liming'* kifejezéssel lehet leginkább leírni. Eredetileg az utcasarkon zajló társasági életet leíró kifejezés fokozatosan bővült az „együtt lógás” szélesebb, a szabadidő eltöltésére irányuló céltalan tevékenységet leíró másodlagos jelentésével. Jelentősége azonban ebben az összefüggésben az, hogy az ott élők a Facebookot kifejezetten trinidadai gyakorlatként, nem pedig importált infrastruktúraként írják le.

A kortárs antropológia számára ez az érvelés központi jelentőségű. Ha a Coca-Colához hasonló italok és a Facebookhoz hasonló digitális eszközök globális elterjedése homogenizációt eredményez, akkor ez a kulturális diverzitás és a kulturális különbségek jelentőségének csökkenését vonja maga után – érzékenyen érintve ezzel az antropológiai vizsgálatokat. Amennyiben ezek az importált termékek olyan folyamatok tárgyává válnak, amelyeknek a nyomán kialakul sajátos, helyi felhasználásuk módja, akkor azok a kulturális diverzitás új formáinak forrásaivá lehetnek. Ha, ahogy már korábban is érveltem mellette, azt feltételezzük, hogy ezek a termékek csak bizonyos népszerűség speciális kulturális gyakorlatával összefüggésben létezhetnek, akkor valójában a kulturális diverzitás hagyományos antropológiai felfogásá-

val van dolgunk. Ez utóbbi értelmezés az antropológia számára további előnyökkel szolgál. Relevánsabb és kevésbé megkerülhető tudományággá válik, éppolyan mértékben, ahogy a Facebookból *Fasbook* lesz. Anélkül, hogy mindezt tovább bonyolítanánk, a lényeg nem az, hogy a Facebook lokális-e vagy sem, hanem az, hogy a *Fasbook* feltalálásával párhuzamosan a trinidadiai dialektikus módon maguk is elkezdtek változni a használat következtében. Az antropológusok számára nincs olyan, hogy Facebook, csak az adott populáció felhasználási módjainak összessége létezik. Az antropológiai relativizmus nem csak az Orkut, Twitter, QQ, Facebook és Cyworld közötti különbségek esetében érvényes; az egyes közösségi oldalak heterogenitása is láthatóvá tehető etnográfiai vizsgálatokkal.

Második esettanulmány: a közösségi oldalak használata a bevándorlók körében

Az internet jelentősége a családjuktól távol került migráns populáció életében már jó ideje nyilvánvaló (lásd pl. Panagakos és Horst 2006). Nem meglepő, hogy a közösségi oldalak szerepe is jelentős, hiszen azok képesek egyesíteni a diaszpórában élőket és megkönnyíteni a kapcsolattartást a szülőfölddel. Erre szolgálnak példaként Oosterbaan írásai (2010a, 2010b), aki azt vizsgálta, hogyan vált az Orkut olyan gyorsan az Európában élő brazil diaszpóracsoportok fő hivatkozási pontjává és szervezetévé, amelyek gyakran konkrét városokhoz, például Barcelonához és Amszterdamhoz társított virtuális csoportok köré szerveződnek. Hasonló folyamatokat látunk Sencsenben, a világ talán leggyorsabban növekvő modern városában, ahol a QQ-t főként a migráns taxisofőrök használják annak érdekében, hogy az új helyi közösségi hálózataikat összekapcsolják a munka köré szerveződő, rokonságra épülő hálózatokkal. A QQ-t személyesebb és praktikusabb eszköznek tartják, mint a hazatelefonálást (Wei és Qian 2009: 819). A Kínában végzett egyéb kutatásokból megtudjuk, hogy az országon belül vándorló emberek hogyan csevegnek külföldiekkel a mobiltelefonos QQ-alkalmazáson keresztül mint a társas hajlam, a barátkozás egyik megnyilvánulása (Qiu 2009: 99). Az alkalmazás uralkodóvá válásának oka gyakran a kedvezőbb költségekkel függ össze (Cheng 2011). A legtöbb vidéken a közösségi oldalakat – mint a média egyik típusának részét – általában a bevándorlók használják. Például Írországból a lengyel migránsok, akiket Komito és Bates (2009) tanulmányozott, a lengyel székhelyű Nasza-Klasa közösségi oldalt használják meglehetősen passzív módon, egyszerűen csak abból a célból, hogy naprakész kapcsolatot tartsanak fenn más lengyel társaikkal, ám a társadalmi életben történő aktívabb részvételhez más médiát vesznek igénybe.

2008 és 2010 között Mirca Madianou-val közösen végeztünk kutatást a Fülöp-szigetekről kivándorolt anyák és hátrahagyott gyerekeik körében (Madianou és Miller 2011). Vizsgálódásaink nagy részét az Egyesült Királyságban folytattuk, de elutaztunk a Fülöp-szigetekre is, hogy találkozzunk azoknak a nőknek a gyerekeivel, akikkel együtt dolgoztunk. Azokban az időkből a Fülöp-szigeteken a Friendster, a Facebook és a Multiply voltak a leggyakrabban használt közösségi oldalak, melyeket az emberek, más médiumok mellett, a kapcsolatok megőrzésére használtak, például arra, hogy megtalálják azokat az iskolás barátaikat, akik akkoriban vándoroltak ki munkavállalás céljából. Időnként a formális családi kapcsolatok megőrzésére is szolgált egy-egy közösségi oldal (beleértve a családi események, születésnapok, esküvők képeinek posztolását), emellett más hasonló szolgáltatásokat használtak az informális posztokhoz. Az Egyesült Királyságban dolgozó idősebb

nők közül sokan csak a rokonokkal való kommunikáció miatt tanulták meg a közösségi oldalak kezelését.

A Fülöp-szigeteken, akárcsak máshol, a közösségi oldalak átalakulásának egyik kulcsfontosságú pillanata az volt, amikor a tagok elfogadták az édesanyjuktól érkező bejelölést. Ez jelezte a főiskolai diáktársak, egyéb ismerősök és a fő rokonsági hálózatok egyesítésének kezdetét. Néha előfordult, hogy a kapcsolat létrejöttét rendkívül pozitívnak értékelték, épp, mint amikor a gyerekek úgy érzik, hogy a távolság és intimitás megfelelő kombinációja lehetővé teszi számukra, hogy egy nagyon is felnőtt kapcsolatot létesítsenek szüleikkel. A fizikai elválás a kommunikáció egyszerűsödését hozta magával, ami megfelelő mértékű autonómiát nyújtott ahhoz, hogy megkönnyítse kapcsolatuk megváltozását. Volt olyan eset is azonban, amikor az otthon maradt gyerekek szertefoszlott az édesanyjáról alkotott idealizált kép, amint hozzáfért az anyja Friendster-fiókjához, és ott ugyanolyan tipikus bulifotókkal szembesült, mint amiket rendszerint nők posztolnak a közösségi oldalakon. A közösségi oldalak használata emellett szorosabb felügyelethez is vezethet például a pénzküldemények felhasználására vonatkozóan vagy a gyerekek barátaikkal, barátnőikkel folytatott kapcsolatát illetően, és a szülő időnként a távollétet a hátrahagyott gyerekek nagyfokú online ellenőrzésével próbálja meg kompenzálni.

A kutatás megkérdőjelezi azt az egyszerű elképzelést, miszerint az elvándorlás a kommunikációs kapcsolat elvesztéséhez vezet, amit aztán az új média segítségével próbálnak meglegelni. Amit találtunk, az jóval összetettebb és ambivalensebb jelenség, legalábbis azokkal a gyerekekkel kapcsolatban, akik azt állították, hogy az anyjukkal folytatott kommunikáció új médiának köszönhető könnyedsége inkább rosszabbá tette az életüket, mint jobbá. Sokan közülük azt érezték, hogy ezeket az oldalakat túl gyakran használják megfigyelésre a szülők. Egyes gyerekek szerint az intenzívebbé vált médiakapcsolat következtében a távollévő szülők képtelenek észrevenni, hogy időközben felnőttek a gyerekek – előfordul például, hogy a szülők kisebbeknek való ajándékot küldenek nekik. A Fülöp-szigeteken a közösségi oldal a blogolás elsődleges terepének is számít, ezért különféle kérdések vetődtek fel akkor, amikor a gyerekek távol levő szüleikkel kapcsolatban a privát gondjairól és bánataikról blogoltak (lásd Rettberg 2008: 77–80). Bizonyos esetekben a posztolás, kifejezetten nyilvános jellegéből adódóan, a diaszporikusan kiterjesztett családokat arra vezette, hogy olyan problémákat beszéljenek át, amiket máskülönben személyesebb formában is lehetett volna kezelni. Megállapítottuk továbbá, hogy míg a Fülöp-szigeteki etikett szerint el kell fogadni minden barátnak a jelölését, addig az Egyesült Királyságban a visszajelölések inkább a növekvő osztálykülönbségeket tükrözték, eltérőek voltak például a nővérek és a háztartási alkalmazottak között (vö. Hargittai 2007).

McKay (2011) munkája a Londonban élő Fülöp-szigeteki migránsok Facebook-használatával kapcsolatban megerősíti azt a nézetet, mely szerint a közösségi oldalakról származó tapasztalatok miatt néha zavaros és negatív következtetéseket vonnak le a bevándorlókra vonatkozóan. Mindez visszavezethető a politika és a privát élet kérdésköréhez, illetve ahhoz a módhoz, ahogy ezek a bizalmas viszonyokat összekapcsolják a tágabb értelemben vett politikával. A bevándorlók elsősorban a Facebookot használják, hogy részletesen követni tudják egymás közösségi életét: kit látogattak meg, mit viseltek, kivel voltak és így tovább. Többnyire egy felekezeti hálózathoz tartoznak, amely maga is egy Facebook-csoportot működtet, ahol nagy lelkesedéssel nézegetik a fotókat az egyházi eseményekről is. A feltöltött fényképek nagy része jellemzően az otthoni élethez és a hétköznapi eseményekhez

kapcsolódik. Ez a csoport, amely az északi, vidéki területről származik, ahol a szoros rokoni kapcsolatok, a rituálék és a bizalom még most is meghatározóak a közösség szempontjából, a társadalmi élet előbb említett jellemzőit az új londoni környezetbe is exportálta.

Ahogy a trinidadai tanulmányban is érveltem (Miller 2011), a valódi közösségek mindig ellentétes erőknek vannak alárendelve, beleértve a kicsinyes féltékenységet, a hosszú távú vitákat és a kirekesztéseket. A bevándorlók többsége illegálisan tartózkodik az országban, így állandó félelemben élnek, a belső veszekedések akár ahhoz is vezethetnek, hogy valakit feljelentsenek a rendőrségen, és így akár ki is toloncolhatják az illetőt. Számukra lehetetlennek tűnik a Facebook által biztosított nyilvánosság korlátozása, éppen a McKay (és Strathern 1996) által felvetett megfontolásokból fakadóan, miszerint a rokonság és reciprocitás másként működik a kétoldalú rokonsági kapcsolatrendszerekben.

A Facebook elmérgesítheti a vitákat és az indulatokat, ami jelen esetben ahhoz vezet, hogy bizonyos embereket kivágnak a fényképekből és kvázi boszorkányüldözésbe kezdenek velük szemben; mindezeket a gyakorlatokat ugyanannyira követik a Fülöp-szigeteki falvakban maradtak, mint azok, akik Londonba költöztek és ennek a felekezetnek a tagjai. Röviden: a Facebook hajlamos növelni a kritikus feszültséget bizalom és kockázat között, ami egyébként is valószínű, hogy megtörténne egy idegen országban, féllegális helyzetben élő bevándorló közösség esetében. Mindaddig a Facebook helyett, hogy elszakítaná a Fülöp-szigetieket a közösség teremtette hagyományos ellentmondásoktól, még inkább intenzívebbé teszi a társadalmi élet e közösségi aspektusait.

A migrációról szóló korai szakirodalom természetesen a közösségi oldalak használatára fontos tevékenységként összpontosított a szülőfölddel való kapcsolat helyreállítása és fenntartása szempontjából. Ezzel szemben viszont az is felvethető, hogy radikálisabban vizsgáljuk, hova vezethet a közösségi oldalak használata a jövőben. Ahelyett, hogy a közösségi oldalakat egyszerűen két adott hely közötti kommunikáció terepeként értenénk, az is lehetséges, hogy úgy kezdjünk gondolkodni róla, mint az emberek között lévő helyekre, ahol ők bizonyos értelemben valójában élnek. Egy általam jól ismert filippínó munkásnő Londonban nem veszi igénybe semmilyen helyi szolgáltatást, soha nem megy bárókba, vagy moziba filmeket nézni. A londoni munka, az alvás és az étkezés mellett közösségi oldalakon tölti az idejét a barátai és a rokonai társaságában. A *Tales from Facebook* (Miller 2011) című könyvben található Dr. Karamath története, aki fogyatékosként sohasem lép ki trinidadai házából. Minden idejét a Facebookon tölti, ahol „munkája” során összegyűjti az emberi jogokról szóló aktivista információkat, és „közösségi életet él” a dél-ázsiai diaszpórából származó barátaival. A hozzá hasonló egyénekre érdemesebb úgy tekinteni, mint akik a közösségi oldalakon belül élnek, nem pedig a fizikai helyükön, ahol alszanak és esznek.

A Facebook több mint egyfajta otthon – az otthonok közötti kommunikáció egy olyan típusa, amely segít a „belsőépítéset” folyamatának megértésében. A belsőépítéset kulcsfogalom annak megértéséhez, ahogy az emberek a közösségi oldalakat használják. Segít megmagyarázni, hogy az emberek hogyan teszik rendbe és díszítik az oldalukat. Ahogy Horst megmutatta, meglehetősen nehéz különbséget tenni a között, ahogy az amerikai tinédzserek a hálószoobájukat és ahogy a MySpace-oldalukat dekorálják. Még az is előfordulhat, hogy a tini tudatosan közös színsémát választ mindkettőre (Horst 2009). A trinidadiak a Facebookon töltött idő nagy részében olyan fényképeket töltenek fel és olyan linkeket posztolnak, amelyek a személyes ízlést hivatottak kifejezni. Valójában a „belsőépítéset” kifejezés egy találó szójáték milderre, hiszen a Facebookon talán még nyilvánvalóbb, mint egy helyiség deko-

rációjánál: minden, ami nyilvánosan is látható, az egyén belső, privát szférájának kivetítése a digitális tartományba. A szójáték még akkor is megállja a helyét, amikor azt látjuk, hogy számos ilyen kivetítés triviális, jelentéktelen helyet foglal el a napi események sorában, olyannak tekinthető inkább, mint az egy háztartásban élő emberek közötti kommunikáció. A migráció növekvő transznacionalizmusának és kozmopolitizmusának egyik ironikus hatása, hogy a közösségi oldalak központi szerepet töltenek be az újfajta családi életmód kialakításában. Azt mondhatjuk, hogy ezek az oldalak nem pusztán kommunikációs megoldások, sokkal inkább olyan helyeknek tekinthetők, ahol a migránsok az életüket élik. Horst (2009) éppen ezt a témát járja körül a családi kötődések bemutatásán keresztül.

Jövőben végzendő kutatások

Ez a szöveg elsősorban a közösségi oldalakra összpontosított, de a jövőben valószínű, hogy minden ilyen jellegzetes digitális médiával foglalkozó tanulmánynak figyelembe kell vennie a polimédia tágabb kontextusát. A *polimédia* kifejezést Madianou-val alkottunk meg azért, hogy reflektáljunk a digitális kommunikációs médiumokban bekövetkezett kritikus átalakulásokra (lásd még Baym 2010). A polimédia olyan helyeken alakul ki, ahol a lakosság fizet a számítógép-használatért, vagy okostelefonokat vásárol. Ez azt jelenti először is, hogy a felhasználók legalább egy tucat különböző kommunikációs formához férnek hozzá, másodsor pedig azt, hogy az egyedi individuális kommunikációs aktusok költségének helyébe az infrastruktúra rendelkezésre állásából fakadó költségek lépnek. Ilyen körülmények között nehezebb azt állítani, hogy ennek vagy annak a médianak a kiválasztásában a költségek vagy a hozzáférhetőség a döntő. Inkább azért tekinthető a személy felelősnek, hogy melyik médiát választja. Gershon (2010) azt mutatja be, hogy amikor egy pár szakít egymással, a kulcskérdés az, miért éppen telefonon, sms-ben vagy e-mailben tették ezt meg, illetve mit mond el ez az adott emberről. A mi megfogalmazásunkban (Madianou és Miller 2011) az erkölcsi felelősségtudat az ilyen esetekben visszafogja a médiahasználatot, hiszen a technológia tekintélyének elfogadásától folyamatosan áttérünk olyan új normatív megfontolásokhoz, melyek már a szóban forgó média jelentésével kapcsolatban az adott társadalmakban kialakulnak.

Ugyanakkor, ha úgy tekintünk a közösségi oldalakra, mint a széles körben használt alternatív média egyikére, megfigyelhetjük, hogy az maga is a polimédia eszközzé vált, hiszen lehetővé teszi az emberek számára az azonnali üzenetküldést vagy annak az adott közösségi oldalra jellemző formáját. A közösségi oldalak pillanatnyilag a számítógépről az okostelefonra költöznek át, ami tovább erősíti azt az érzést, hogy a médianak ez egy olyan eszköze, ami mindig be van kapcsolva és szüntelenül elérhető. Összegezve tehát elképzelhető, hogy a kutatási terület egyes irányzatai a jövőben magukban foglalják majd a közösségi oldalak vizsgálatát a polimédia általánosabb kutatási területén belül.

A jövőbeni kutatások esetében a polimédiához hasonló problémakör azoknak a folyamatoknak az alaposabb megértése és létezésük elismerése, ahogyan a közösségi oldalak és az ebben a kötetben is felvetődő egyéb jelenségek közötti összefüggések növekszenek. Például vegyük Malaby cikkét, melyben a közösségi oldalak olyan játékokhoz kapcsolódhatnak, mint a World of Warcraft (például Golub 2010), ami ráadásul alapvető változást jelenthet magában a játékkultúrában. Napjainkban a legfontosabb online játékok azok, amelyek ténylegesen beágyazódtak a közösségi oldalakba, azon belül a Facebookba és a QQ-ba.

Hjorth (2010) rámutat arra, hogy a Happy Farm és a Farmville egyáltalán nem hasonlítanak az olyan hagyományosan 'hardcore' játékok tinédzserkori világához, mint a Halo és a World of Warcraft. A Happy Farm és a Farmville valószínűleg egy teljesen más demográfiai közösség, például az idősebb nők körében domináns. Erősödő kapcsolódás figyelhető meg a Youtube-ban, ahol az egyes csatornák követői között jönnek létre bizonyos hálózatok, ezek pedig a digitális média teljes spektrumának fejlődéséhez vezethetnek (Lange 2007).

Bár néhány közösségi oldal, mint a Facebook, egyre inkább globálisnak tekinthető, mégis egyre több olyan speciális és konkrét csoportot célzó közösségi oldal terjedt el, amelyek alaposabb antropológiai vizsgálatra szorulnak. Ilyenek az idősebb korosztályokhoz, zenei preferenciákhoz vagy a szexuális orientációhoz kötődő szubkultúrák (Baym 2007; Madden 2010). Például a Fülöp-szigeteken a homoszexuális férfiak azért ragaszkodnak egy bizonyos közösségi oldalhoz, mert saját szubkultúrájukkal ezen keresztül érintkeznek, viszont a családjukkal és mindenki mással a Friendsteren és a Facebookon tartják a kapcsolatot. Ezeknek a használati módoknak a részletes tanulmányozása segít felülvizsgálni az általános sztereotípiákat. Ausztráliában ugyan az idősek kisebb mértékben használják az internetet, de a hetvenesévek sokkal gyorsabban fordítják át az ilyen kapcsolatot közvetlen szexuális tevékenységre, mint a fiatalok (Malta és Farquharson 2010). Szükséges tehát, hogy a domináns és globális közösségi oldalak tanulmányozását kiegészítsük a speciálisabb csoportokhoz kötődő közösségi oldalak elemzésével. Valószínűleg egyre több szakantropológiai elemzést is láthatunk majd, az ilyen szöveges anyagokban rejlő lehetőségek például az antropológiai nyelvészet területén is kiaknázhatók (lásd Jones és Schiefflin 2009; Jones, Schiefflin és Smith 2011).

Az antropológia olyan tudomány, amely az egyedi iránti érdeklődését kiegyensúlyozza az univerzális jelenségek iránti ambíciókkal. A *Tales from Facebook* (Miller 2011) utolsó részében a közösségi oldalakhoz kapcsolódóan egy sokkal szélesebb körű antropológiai vállalkozás lehetőségét vetettem fel, ami a kozmológia és az elmélet kérdéseinek feltárását is magában foglalja. A Facebook tanulmányozása során hamar nyilvánvalóvá válik, hogy az oldal a kommunikatív ökonómia szempontjából felesleget termel, abban az értelemben, hogy az emberek rengeteg olyan különböző dolgot tesznek meg az oldalon, amit nehéz leegyszerűsíteni néhány kommunikatív szükségletre vagy olyan tevékenységekre, amiket az emberek konkrét gyakorlati célok elérése érdekében végeznek. A megszokott logikát megfordítva felteszem a kérdést: vajon ahelyett, hogy a Facebookot az emberek közötti barátságokat elősegítő eszköznek tekintjük, nem arról van-e szó, hogy sokan éppen arra használjuk a baráti viszonyokat, hogy megkönnyítsük a kapcsolatunkat magával a Facebookkal.

A közösségi oldalakra ekképpen tekinthetünk úgy is, mint egyfajta metaszinten létező legjobb barátokra, akihez akkor is odafordulhatunk, amikor senki más szeretne velünk társas kapcsolatba kerülni, például amikor korán reggel magányosnak érezzük magunkat és képtelenek vagyunk aludni.

Ezek a példák csak részben adnak számot a kommunikatív ökonómia területén felhalmozott többlétről. Arra ugyanis továbbra sincs magyarázat, hogy miért olyan magas az olyan barátok száma a közösségi oldalakon, akiknek a többségével nem állunk aktív kapcsolatban. Az a mostanában (legalábbis Trinidadon) terjedőben levő trend sem érthető, hogy az emberek olyan tartalmakat osszanak meg magunkról, amelyek nem feltétlenül helyezik őket a legkedvezőbb megvilágításba. Úgy tűnik, a társas hálózatok saját maguk generálják a láthatóság kényszerét. Ahogy az emberek nem érzik úgy, hogy nyaralnak, hacsak nem látnak magukról fényképeket, ahogy éppen élvezik a nyaralást, úgy tűnik, manapság egyes emberek mind-

addig nem tekintik valós tapasztalatnak az adott eseményt, amíg erről nem tudósítanak a Facebookon vagy a Twitteren. A *Tales from Facebook*-ban a közösségi oldal kozmológiai aspektusának nevezem azt, amikor az oldal „szemtanú” funkcióban működik: ez lehetővé teszi számunkra, hogy olyan morális létezőként tekintsünk magunkra, akiknek cselekedetei állandó megítélés alatt állnak. Ez valami olyasmi, amit mi hagyományosan az isteni tekintetnek tulajdoníthatnánk, azonban itt úgy van jelen, mint egyfajta általánosított másik, aki a közösségi oldalakon számon tartott barátok, ismerősök egész sorából áll, messze túlterjedve azoknak a körén, akikkel valóban kapcsolatunk van. Rövidebben megfogalmazva ez azt sugallja, hogy a közösségi oldalak egyben az erkölcsi alakzatok egy formájának tekinthetők, ami ezeket kozmológiai jelentőséggel ruházza fel.

Az itt felvezetett érvelésem segítségével a közösségi oldalak visszakerülnek az antropológiaelmélet területére és az antropológia tudományterületének azon szélesebb körű törekvéseinek a keretei közé, ami a társadalom és a kultúra alapvető természetének megértésére irányul. Ez az oka annak, hogy a *Tales from Facebook* végén egy részletesen kifejtett analógia szerepel a kulakör és a közösségi oldalak tanulmányozása között. Az érvelés alapja, hogy – legalábbis Munn-nak (1986) a *The Fame of Gawa* [Gawa hírneve] című könyvében – a kula a kultúra emblematikus jeleként szolgált, mert az az általa „interszjektív téridőnek” nevezett jelenség egy eszköze volt: ez a világ azon léptéke, amelyen belül az emberek élhetnek és hírnevet szerezhetnek. Vannak olyan pozitív átalakulások, amelyek tágítják ezt a téridőt, és vannak olyan negatívak, amelyek szűkítik. Az a feltevés, hogy a Facebook a beszélgetések azonnali „fogyasztásának” helyettesítőjeként működik, ugyanúgy, ahogy Gawa megtöltja a termények azonnali fogyasztást. A facebookos beszélgetéseket muszáj először szélesebb körben kiküldeni, ahol ezek kitágítják a téridő kereteit, egyúttal sokkal szerteágazóbb területekről bevonva embereket a kommunikációba. Ugyanazok az eszközök azonban, melyek segítik a téridő kiterjedését, magukban rejtik elpusztulásának és megsemmisítésének lehetőségét is, mint például a bachannal esete Trinidadban vagy a boszorkányság Gawán. Ezek jelentős szankcióként is működnek, így biztosítják a Facebook vagy a kula normatív és morális használatát. Így maga a kultúra is gyarapodhat vagy beszűkülhet; a Facebook a tekintetben hasonlatos a kulához, hogy mindkettő eszköze ennek a növekedésnek és összehúzódásnak. Ilyen módon értelmezve a közösségi oldalak vizsgálata hozzájárulhat az antropológia központi elméletének továbbfejlesztéséhez.

Az, hogy a közösségi oldalak teljes mértékben áthatják az életünket, azt jelenti, hogy azok a jövőben valószínűleg számos területen az antropológiai vizsgálódások fontos terepévé fognak válni – kezdve a gazdasági élettől és a vallástól egészen a fejlesztési tanulmányokig és az orvosi antropológiáig. Annak oka azonban, hogy olyan szilárdan fókuszálunk a közösségi oldalakra a digitális antropológia szélesebb értelemben meghatározott területén belül, az, hogy ezek olyan tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek, úgy tűnik, különös hasonlóságot mutatnak magával az antropológia tudományával. Ha az érvelésem helyes, akkor a közösségi oldalak jelentősége nem az, hogy egy még soha nem látott szép új világot nyitnak meg előttünk, hanem az, hogy természetükből adódóan olyan konzervativizmus jellemzi őket, ami segít az intenzív társadalmi kapcsolatok visszaszerzésében és a társadalmiság egymástól elválasztott területeinek összekapcsolásában. Ebben a fejezetben azt állítottam, hogy az antropológusok nemcsak hogy vizsgálhatják a közösségi oldalakat, hanem maguk a közösségi oldalak ismét közelebb hozhatják a világot az antropológiai kutatások alapfeltevéseihez.

Fordította Demus Zsófia

Hivatkozott irodalom

- Baym, Nancy K. (2007): The New Shape of Online Community: The Example of Swedish Independent Music Fandom. *First Monday* 12(8). Interneten: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/rt/printerFriendly/1978/1853> (letöltve: 2018. július 27.). DOI: <https://doi.org/10.5210/fm.v12i8.1978>.
- Baym, Nancy K. (2010): *Personal Connections in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press.
- Boase, Jeffrey és Barry Wellman (2006): Personal Relationships: On and Off the Internet. In *Handbook of Personal Relations*. Anita L. Vangelisti és Daniel Perlman (szerk.). Cambridge: Cambridge University Press, 709–726.
- boyd, danah (2007): Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. In *Youth, Identity, and Digital Media*. David Buckingham, David (szerk.). Cambridge, MA: MIT Press, 119–142.
- boyd, danah (2008): Facebook's Privacy Trainwreck: Exposure, Invasion, and Social Convergence. *Convergence* 14(1): 13–20. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354856507084416>.
- boyd, danah és Nicole B. Ellison (2007): Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13(1): 210–230. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>.
- Broadbent, Stefana (2011): *L'Intimité au Travail*. Paris: Fyp Editions.
- Broadbent, Stephana (2012): Approaches to Personal Communication. In *Digital Anthropology*. Heather A. Horst és Daniel Miller (szerk.). Oxford: Berg Publishers, 127–145.
- Castells, Manuel (2005 [1996/2000]): *A hálózati társadalom kialakulása. Az információ kora: Gazdaság, Társadalom és Kultúra I.* (második kiadás). Budapest: Gondolat – Infonia.
- Castells, Manuel (2006 [1997/2000]): *Az identitás hatalma. Az információ kora, Gazdaság, társadalom, kultúra II.* Budapest: Gondolat – Infonia.
- Castells, Manuel (2007 [1998/2000]): *Az évezred vége. Az információ kora. Gazdaság, társadalom, kultúra III.* Budapest: Gondolat – Infonia.
- Cheng, Chung-Tai (2011): Migration, Diaspora and Information Technology in Global Societies. In *Routledge Research in Migration, Diaspora and Information Technology in Global Societies*. Leopoldina Fortunati, Raul Pertiera és Jane Vincent (szerk.). London: Routledge, 218–229.
- Gershon, Ilana (2010): *Breakup 2.0: Disconnecting over New Media*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Golub, Alex (2010): Being in the World (of Warcraft): Raiding, Realism, and Knowledge Production in a Massively Multiplayer Online Game. *Anthropological Quarterly* 83(1): 17–45. DOI: <https://doi.org/10.1353/anq.0.0110>.
- Granovetter, Mark (1988 [1973]): A gyenge kötések ereje. A hálózatelmélet felülvizsgálata. *Szociológiai Figyelő* 4(3): 36–60.
- Hampton, Keith és Barry Wellman (2003): Neighboring in Netville. *City and Community* 2(4): 277–311. DOI: <https://doi.org/10.1046/j.1535-6841.2003.00057.x>.
- Hargittai Eszter (2008): Whose Space? Differences among Users and Non-users of Social Network Sites. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13(1): 276–297. Interneten: <https://academic.oup.com/jcmc/article/13/1/276/4583068> (letöltve: 2018. július 27.). DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00396.x>.
- Hjorth, Larissa (2009): Gifts of Presence: A Case Study of a South Korean Virtual Community, Cyworld's Mini-Hompy. In *Internationalising the Internet Anthology*. Gerard Goggin és Mark McLelland (szerk.). London: Routledge, 237–251.
- Hjorth, Larissa (2010): The Game of Being Social: Web 2.0, Social Media, and Online Games. *Iowa Journal of Communication* 42(1): 73–92.
- Horst, Heather A. (2009): Aesthetics of the Self: Digital Mediations. In *Anthropology and the Individual*. Daniel Miller (szerk.). Oxford: Berg, 99–114.
- Horst, Heather A. és Daniel Miller (szerk.) (2012): *Digital Anthropology*. London – New York: Berg.
- Humphrey, Caroline (2009): The Mask and the Face: Imagination and Social Life in Russian Chat Rooms and Beyond. *Ethnos* 74(1): 31–50. DOI: <https://doi.org/10.1080/00141840902751154>.
- Ito, Mizuko, Sonja Baumer, Matteo Bittanti, danah boyd, Rachel Cody, Becky Herr Stephenson, Heather A. Horst, Patricia G. Lange, Dilan Mahendran, Katynka Z. Martínez, C. J. Pascoe, Dan Perkel, Laura Robinson, Christo Sims és Lisa Tripp (szerk.) (2010): *Hanging Out, Messing Around, Geeking Out: Living and Learning with New Media*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Jones, Graham M. és Bambi B. Schiefflin (2009): Talking Text and Talking Back: 'My BFF Jill' from Boob Tube to YouTube. *Journal of Computer-Mediated Communication* 14(4): 1050–1079. Interneten: <https://academic.oup.com/jcmc/article/14/4/1050/4583565> (letöltve: 2018. július 27.). DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2009.01481.x>.
- Jones, Graham M., Bambi B. Schiefflin és Rachel Smith (2011): When Friends Who Talk Together Stalk Together: Online Gossip as Metacommunication. In *Digital Discourse: Language in the New Media*. Crispin Thurlow és Kristine Mroczek (szerk.). Oxford: Oxford University Press, 26–47.

- Kirkpatrick, David (2011 [2010]): *A facebook jelenség - Egy bennfentes sztorija a cégről, amely összeköti a világot*. Budapest: Gabo.
- Komito, Lee és Jessica Bates (2009): Virtually Local: Social Media and Community among Polish Nationals in Dublin. *ASLIB Proceedings: New Information Perspectives* 61(3): 232–244.
- Lange, Patricia G. (2007): Publicly Private and Privately Public: Social Networking on YouTube. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13(1): 361–380. Interneten: <https://academic.oup.com/jcmc/article/13/1/361/4583074> (letöltve: 2018. július 27.). DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00400.x>.
- Livingstone, Sonia (2008): Taking Risky Opportunities in Youthful Content Creation: Teenagers' Use of Social Networking Sites for Intimacy, Privacy and Self-expression. *New Media and Society* 10(3): 393–411. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444808089415>.
- Livingstone, Sonia (2010): *Children and the Internet*. Cambridge: Polity Press.
- Madden, Mary (2010): Older Adults and the Social Media. Report from the Pew Internet and American Life Project. Interneten: <http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2010/Pew%20Internet%20-%20Older%20Adults%20and%20Social%20Media.pdf> (letöltve: 2018. július 27.).
- Madianou, Mirca és Daniel Miller (2011): *Technologies of Love: Migration and the Polymedia Revolution*. London: Routledge.
- Malta, Sue és Karen Farquharson (2010): Old Dogs, New Tricks? Online Dating and Older Adults. In *Proceedings of the Emerging Researchers in Ageing (ERA) Conference*, Newcastle, Australia, 21–22 October, 115–119.
- McKay, Deidre (2011): On the Face of Facebook: Historical Images and Personhood in Filipino Social Networking. *History and Anthropology* 21(4): 483–502. DOI: <https://doi.org/10.1080/02757206.2010.522311>.
- Miller, Daniel (1992): The Young and the Restless in Trinidad: A Case of the Local and the Global in Mass Consumption. In *Consuming Technologies*. Roger Silverstone és Eric Hirsch (szerk.). London: Routledge, 163–182.
- Miller, Daniel (1994): *Modernity: An Ethnographic Approach*. Oxford: Berg.
- Miller, Daniel (2011): *Tales from Facebook*. Cambridge: Polity Press.
- Miller, Daniel és Don Slater (2000): *The Internet: An Ethnographic Approach*. Oxford: Berg.
- Morozov, Evgeny (2011): *The Net Delusion*. London: Allen Lane.
- Munn, Nancy D. (1986): *The Fame of Gawa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oosterbaan, Martijn (2010a): Virtual Migration: Brazilian Diasporic Media and the Reconfigurations of Place and Space. *Revue Européenne des Migrations Internationales* 26(1): 81–102.
- Oosterbaan, Martijn (2010b): Virtual Re-evangelization: Brazilian Churches, Media and the Postsecular City. In *Exploring the Postsecular: The Religious, the Political, the Urban*. Arie L. Molendijk, Justin Beaumont és Christoph Jedan (szerk.). Leiden: Brill, 281–308.
- Panagakos, Anastasia N. és Heather A. Horst (2006): Return to Cyberia: Technology and the Social Worlds of Transnational Migrants. *Global Networks* 6(2): 109–124. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00136.x>.
- Postill, John (2008): Localizing the Internet beyond Communities and Networks. *New Media Society* 10(3): 413–431. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444808089416>.
- Postill, John (2012): Digital Politics and Political Engagement. In *Digital Anthropology*. Heather A. Horst és Daniel Miller (szerk.). Oxford: Berg Publishers, 165–184.
- Putnam, Robert D. (2001): *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster. (Magyarul a könyv érvelését megalapozó eredeti tanulmány elérhető: Putnam, Robert D. [2006]: Egyedül tekézni. Amerika csökkenő társadalmi tőkéje. In *Gazdaságszociológia*. Lengyel György és Szántó Zoltán [szerk.]. Budapest: Aula Kiadó, 207–219.)
- Qiu, Jack Linchuan (2009): *Working-Class Network Society: Communication Technology and the Information Haves in Urban China*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rettberg, Jill Walker (2008): *Blogging*. Cambridge: Polity Press.
- Sennett, Richard (1998 [1977]): *A közéleti ember bukása*. Budapest: Helikon Kiadó.
- Strathern, Marilyn (1996): Cutting the Network. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 2(3): 517–535. DOI: <https://doi.org/10.2307/3034901>.
- Wei, Ding és Tian Qian (2009): The Mobile Hearth: A Case Study on New Media Usage and Migrant Workers' Social Relationship. *Paper presented at the ANZCA Conference*. Interneten: <https://www.anzca.net/documents/2009-conf-papers/75-the-mobile-hearth-a-case-study-on-new-media-usage-and-migrant-workers-social-relationships-1/file.html> (letöltve: 2018. július 27.).
- Woolgar, Steve (2002): *Virtual Society?* Oxford: Oxford University Press.